

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: EU:n valmistautuminen laajentumiseen

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: EU:n valmistautuminen laajentumiseen (E 46/2024 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- EU-erityisasiantuntija Heli Siivola, valtioneuvoston kanslia
- maatalousneuvos Ahti Hirvonen, maa- ja metsätalousministeriö
- ohjelmajohtaja Juha Jokela, Ulkopoliittinen instituutti
- tutkimusprofessori Jyrki Niemi, Luonnonvarakeskus
- johtaja Juha Ruippo, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- toiminnanjohtaja Jonas Laxåback, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC r.f.

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Ruokavirasto
- Elintarviketeollisuusliitto ry

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Pääasiallinen sisältö

Komissio antoi 20.3.2024 tiedonannon laajentumista edeltävistä uudistuksista ja politiikkojen uudelleentarkastelusta. Tiedonannossa tarkastellaan unionin laajentumisen vaikutuksia hyvin yleisellä tasolla EU:n arvojen, politiikkojen, rahoituksen ja hallinnon näkökulmasta. Lisäksi tiedonannossa tarkastellaan asteittaisen integraation mahdollisuuksia, eli hakijamaiden mahdollisuuksia osallistua joihinkin EU:n politiikkoihin tai ohjelmiin jo laajentumisprosessin aikana, ja tuodaan esille esimerkkejä jo olemassa olevista yhteistyömalleista hakijamaiden ja unionin välillä.

Valiokunnan lausunto MmVL 17/2024 vp

Komission mukaan tiedonanto luo pohjaa perusteellisemmille politiikka-arvioille, jotka komissio toteuttaa vuoden 2025 alussa. Näiden perusteellisempien politiikka-arvioiden tulosten pohjalta seuraavana vaiheena olisivat komission sektorikohtaiset uudistusehdotukset ja tulevaa monivuotista rahoituskehystä koskeva komission ehdotus, jota odotetaan viimeistään heinäkuussa 2025. Vaikka mikään ehdokasmaista ei vielä liittyisikään unioniin vuoden 2027 jälkeisellä rahoituskehyskaudella, EU:n mahdolliseen laajentumiseen on joka tapauksessa varauduttava jo ennakkolisesti.

Valtioneuvoston kanta

Hallitusohjelman mukaisesti Suomen tavoitteena on globaalisti vahva ja toimintakykyinen Euroopan unioni, joka edistää jäsenvaltioidensa ja kansalaistensa turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellisia etuja.

Suomen avaintavoitteista EU-vaalikaudelle 2024–2029 on linjattu valtioneuvoston selvityksessä (E 58/2023 vp). Suomen pääprioriteetit EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan ovat Euroopan strategisen kilpailukyyn vahvistaminen, Euroopan kokonaisturvallisuuden parantaminen ja puhtaan siirtymän sekä biotalouden ja kiertotalouden mahdollisuuksien edistäminen. Selvitys sisältää myös Suomen avaintavoitteet laajentumista koskien. Suomen kantoja laajentumiseen on linjattu myös valtioneuvoston selvityksissä (E 50/2023 vp ja E 12/2024 vp).

Suomen näkemyksen mukaan EU:n tulee olla vahvempi geopoliittinen toimija, sillä Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa yhdistettynä kiristyvään suurvaltakilpailuun on muuttanut Euroopan turvallisuusympäristöä nopeasti, merkittävästi ja pitkäkestoisesti. EU:n globaalia toimintakykyä tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti ja kehittää johdonmukaisesti (E 58/2023 vp).

Suomi korostaa, että nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa laajentumisasiäitiikka on nähtävä kiinteänä osana EU:n ja hakijamaiden turvallisuuden parantamista. Hakijamaiden omiin ansioihin ja jäsenyysskriteerien täyttämiseen perustuva laajentuminen vahvistaa unionin omaa turvallisuutta, globaalia asemaa sekä taloudellista hyvinvointia ja edistää demokratiaa, oikeusvaltiokehitystä ja perusoikeuksien toteutumista (E 58/2023 vp).

Suomi katsoo, että EU-jäsenyys on hakijamaille kauaskantoinen strateginen valinta. Hakijamaiden on omaksuttava ja sitouduttava edistämään EU:n yhteisiä arvoja ja yhdenmukaistettava ulko- ja turvallisuuspoliittiset linjauksensa unionin kanssa (E 50/2023 vp).

Suomi pitää tärkeänä, että EU on sitoutunut ja luotettava neuvottelukumppani (E 58/2023 vp).

EU:n laajentumisprosessin uskottavuutta, poliittista ohjausta, dynaamisuutta ja ennustettavuutta tulee lisätä vuonna 2020 uudistetun metodologian tavoitteiden mukaisesti. On tärkeää, että kahdenvälisiä ongelmia ei tuoda osaksi laajentumisprosessia.

Unionin tulee jatkaa tukea hakijamaille lähentymisen vauhdittamiseksi ja jäsenyysskriteerien täyttämiseksi. Suomi korostaa, että asteittaisen lähentymisen tavoitteena tulee säilyä täysjäsenyys ja että otettujen askelten tulee perustua kunkin hakijamaan meriitteihin ja olla tarpeen mukaan peruttavissa (E 58/2023 vp). Suomi on valmis tarkastelemaan avoimesti mahdollisuuksia edistää

Valiokunnan lausunto MmVL 17/2024 vp

hakijamaiden asteittaista lähentymistä EU:n sisämarkkinoille. Komission tulisi kuitenkin esittää selkeämmät askelmerkit ja määritellä oikeudelliset edellytykset tällaiselle asteittaiselle lähentymiselle. Olennaista on, että hakijamaiden oikeudet ja velvollisuudet pysyvät tasapainossa. Komission tavoin Suomi korostaa tarvetta turvata sisämarkkinoiden yhtenäisyys ja toiminta ja varmistaa EU:n säännösten yhdenmukainen tulkinta sekä täytäntöönpanon ja soveltamisen valvonta.

Liittymisprosessin rinnalla unionin tulee edetä tarvittavassa sisäisessä pohjatyössä. Suomen näkemyksen mukaan perussopimusmuutokset eivät ole ennakkoehto uusien jäsenvaltioiden hyväksymiselle unioniin, vaan EU:n toimintaa on uudistettava ja tehostettava ensisijaisesti nykyisten perussopimusten puitteissa (E 58/2023 vp).

Suomi pitää tärkeänä, että Eurooppa-neuvosto antaa kesäkuussa 2024 ohjausta EU:n sisäisiä uudistuksia koskevalle jatkotyölle. Suomi katsoo, että Euroopan parlamentin vaalien myötä käynnistytävä uusi viisivuotiskausi (2024–2029) ja neuvottelut unionin tulevasta rahoituskehystä (2028–2034) luovat tiettyä aikaikkunaa keskustelulle EU-politiikkojen uudistamisesta, myös unionin mahdollista laajentumista silmällä pitäen. Eurooppa-neuvostossa hyväksyttävän etenemissuunnitelman tulisi olla riittävän kunnianhimoinen, mutta samalla sisällöllisesti ja aikataulullisesti realistinen.

Suomi pitää tärkeänä, että jatkokeskustelujen pohjaksi saataisiin mahdollisimman pian komission perusteelliset arviot laajentumisen vaikutuksista keskeisillä politiikan aloilla. Samalla on huomioitava, että hakijamaat ovat keskenään erilaisia ja eri vaiheissa liittymisprosessia, eikä niiden etenemistähtia jäsenyysneuvotteluissa ole mahdollista ennakoida. Komission tulisi päivittää keskeisiä politiikan aloja koskevia vaikutustenarviointia kunkin hakijamaan jäsenyysneuvottelujen edetessä muun muassa mahdollisesti tarvittavia siirtymäkausia ja muita järjestelyjä silmällä pitäen.

Suomi tunnistaa tulevan laajentumisen erityisen merkityksen EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa. Suomi korostaa, että tasapainoisen ja globaalia ruokaturvaa tukevan ratkaisun löytäminen nykyarvion mukaan edellyttäisi riittävän pitkiä siirtymäaikoja sekä maataloustukijärjestelmän uudistamista vastaamaan uutta tilannetta (E 58/2023 vp). Suomi korostaa, että maataloutta on voitava harjoittaa kannattavalla tavalla unionin kaikissa jäsenvaltioissa.

Suomi tunnistaa, että mahdollisten uusien jäsenvaltioiden myötä unioniin tulisi joukko nykyiseen verrattuna huomattavasti vähemmän vauraita jäsenvaltioita ja koheesiopolitiikan maantieteellinen painopiste siirtyisi entistä enemmän itäiseen Eurooppaan. Suomi katsoo, että modernisoitaessa koheesiopolitiikkaa ja sen varojenjakokriteerejä tulisi entisestään painottaa Euroopan unionin ulkoraja-alueiden merkitystä ja niiden tulevaisuuden toimintaedellytyksiä sekä koheesiopolitiikan varojen jakautumista vaikuttavasti. Nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa Suomi korostaa etenkin Itä- ja Pohjois-Suomen merkitystä koko Euroopan turvallisuudelle (E 58/2023 vp).

Suomi korostaa, että unionin laajentuminen tarkoittaisi nykyistä suurempia sisämarkkinoita ja uusia kasvumahdollisuuksia suomalaisille yrityksille (E 58/2023 vp).

Suomen ennakkoaiheuttamislinjauksia EU:n tulevaan monivuotiseen rahoituskehukseen on käsitelty valtioneuvoston selvityksessä (E 31/2024 vp).

Valiokunnan lausunto MmVL 17/2024 vp

Demokratia, oikeusvaltioperiaate sekä perus- ja ihmisoikeudet ovat unionin kaiken toiminnan perusta. On tärkeää, että perusoikeus- ja demokratiapolitiikan pitkäjänteistä kehitystyötä EU:ssa jatketaan. Oikeusvaltiokysymyksissä Suomi jatkaa pitkäaikaisella toimintalinjallaan ja edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja korruption torjuntaa EU:ssa (E 58/2023 vp).

Suomi tunnistaa, että jäsenyysprosessissa on valtioita, joiden oikeusvaltiotilanne, korruption torjunta ja hallinnon kapasiteetti vaativat merkittävää kehittämistä. Toimiva oikeusvaltio, vakaat demokraattiset instituutiot, tehokkaat korruptionvastaiset instituutiot ja toimiva markkinatalous ovat keskeinen jäsenyyden edellytys. Komission tavoin Suomi korostaa, että ehdokasmaiden on neuvottelujen aikana osoitettava noudattavansa oikeusvaltioperiaatetta konkreettisesti ja kestävästi ja että oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen on varmistettava myös mahdollisen liittymisen jälkeen.

Suomi suhtautuu myönteisesti ehdokasmaiden ottamiseen mukaan EU:n oikeusvaltiokertomukseen ja katsoo, että kokemus EU:n oikeusvaltiovälineistä voi osaltaan edistää ehdokasmaiden sitoutumista yhteisiin arvoihin. Suomi korostaa kuitenkin, että jäsenyyskriteerien täyttymistä ehdokasmaissa tulee arvioida liittymisprosessin mukaisissa erillisissä ja oikeusvaltioraportointia huomattavasti yksityiskohtaisemmissa menettelyissä, joissa oikeusvaltiouudistukset ovat keskiössä ja määrittävät liittymisprosessin tahdin

Suomi pitää tärkeänä, että EU:n oikeusvaltiovälineitä kehitetään edelleen, ja korostaa tarvetta hyödyntää EU:n erilaisia oikeusvaltiovälineitä tehokkaasti ja toisiaan täydentävästi. Erityisen tärkeää Suomelle on, että EU:n rahoitus linkitetään jatkossakin tiiviisti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin ja korruption ehkäisemiseen (EJ 3/2023 vp, E 58/2023 vp, E 31/2024 vp).

Ehdokasmaille kohdennettavan rahoitustuen osalta Suomi korostaa erityisesti tuen vaikuttavuutta ja oikeaa kohdentumista, ennakollista ehdollisuutta sekä EU-varojen tehokasta valvontaa ja EU:n taloudellisten etujen suojaamista. Suomi pitää tärkeänä rahoitusohjelmien ja tukivälineiden päällekkäisyyksien välttämistä ja on avoin tarkastelemaan mahdollisuuksia koota ehdokasmaille kohdistettavaa rahoitustukea yhden välineen alle (E 31/2024 vp).

Suomi pyrkii vahvistamaan EU:n päätöksentekokykyä. Hallitusohjelman mukaan määräenemistöpäätösten lisääminen on mahdollista vain rajatuilla ulko- ja turvallisuuspolitiikan osa-alueilla. Suomi korostaa perussopimusten jo tarjoamia mahdollisuuksia tehostaa päätöksentekoa yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Suomi katsoo, että onnistunut laajentumiseen valmistautuminen edellyttää myös avointa ja aktiivista viestintää sekä EU-tasolla että jäsenvaltioissa ja hakijamaissa.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä EU:n laajentumisesta valiokunnan toimialan kannalta

Euroopan unionin laajentuminen tuli uudelleen ajankohtaiseksi nopeasti Venäjän hyökkäyssodan käynnistyttyä alkuvuodesta 2022 yli kymmenen vuotta kestäneen laajentumistauon jälkeen. Eurooppa-neuvosto päätti joulukuussa 2023 jäsenyysneuvottelujen aloittamisesta Ukrainan ja Moldovan kanssa ja myönsi Georgialle ehdokasmaan aseman. Lisäksi Eurooppa-neuvosto päätti maaliskuussa 2024 jäsenyysneuvottelujen aloittamisesta Bosnia-Hertsegovinan kanssa. Aiemmin jäsenyysneuvottelut on käynnistetty Turkin, Montenegron, Serbian sekä Albanian ja Pohjois-Makedonian kanssa. Muuttuneessa turvallisuusympäristössä laajentuminen nähdään keskeisenä keinona edistää Euroopan vakautta ja turvallisuutta.

Komissio antoi 20.3.2024 tiedonannon laajentumista edeltävistä uudistuksista ja politiikkojen uudelleentarkastelusta. Komission mukaan tiedonanto luo pohjaa perusteellisemmille politiikka-arvioille, jotka komissio toteuttaa vuoden 2025 alussa. Valtioneuvoston selvityksessä EU:n laajentuminen kytetään osaksi Suomen tavoitetta vahvasta ja toimintakykyisestä unionista, joka edistää jäsenvaltioidensa ja kansalaistensa turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellisia etuja. Euroopan vakauden ja turvallisuuden lisäksi laajentuminen vaikuttaa EU:n globaaliin asemaan, joka on laskusuunnassa kiristyneen strategisen kilpailun oloissa. Lisäksi laajentuminen avaa mahdollisuuden laajentaa ja kehittää unionin sisämarkkinoita, jotka supistuivat merkittävästi vuonna 2020 Britannian EU-eron myötä.

Komission mukaan keväällä 2025 julkaistavien perusteellisempien politiikka-arvioiden tulosten pohjalta laaditaan seuraavassa vaiheessa komission sektorikohtaiset uudistusehdotukset ja vuosien 2028—2034 tulevaa monivuotista rahoituskehystä koskeva komission ehdotus. Parhaillaan laaditaan myös uuden komission työohjelmaa, missä merkittävä rooli on komission tilaamalla neljällä raportilla. Maa- ja metsätalousvaliokunta nostaa näistä raporteista erityisesti esiin EU:n maatalouden tulevaisuutta koskevan strategisen vuoropuhelun loppuraportin, jonka professori Peter Strohschneider luovutti komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenille 4.9.2024. Raportin johtopäätöksissä korostuu, että elintarvike- ja maataloustuotanto ovat olennainen osa eurooppalaista yhteiskuntaa ja turvallisuutta, ja että eurooppalaisen ruoan ja maatalouden monimuotoisuus on tärkeä voimavara.

Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että monille hakijamaille on yhteistä yhteiskunnan maatalousvaltaisuus ja maatalousalueiden suuri osuus pinta-alasta. Toisaalta hakijamaiden välillä ja sisällä on suuriakin eroja, mikä tulee myös ottaa huomioon. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) osuus EU:n koko rahoituskehyksestä on pienentynyt viime vuosina, mutta maatalous on kuitenkin edelleen suurin yksittäinen EU-rahoituksen painopiste muodostaen noin kolmanneksen koko rahoituskehyksestä. Suomen saannot EU:sta kaudella 2021—2027 ovat yhteensä arviolta noin 13 mrd. euroa, joista yhteisen maatalouspolitiikan arvioidut saannot muodostavat lähes puolet, noin 6,2 mrd. euroa. Maatalouteen liittyvät kysymykset ovatkin yksi EU:n laajentumisprosessin keskeisiä ja mahdollisesti vaikeimpia asiakohtia sekä yhteisen maatalouspolitiikan budjettitaloudellisen merkityksen että laajentumisen mahdollisesti aiheuttaman sisämarkkinakilpailun lisääntymisen vuoksi. Laajentuminen asettaa Euroopan maataloudelle ja maatalouspolitiikalle useita haasteita.

Valiokunnan lausunto MmVL 17/2024 vp

Maa- ja metsätalousvaliokunta antoi keväällä 2024 lausunnon valtioneuvoston selvityksestä Suomen avaintavoitteista EU-vaalikaudelle 2024—2029 (MmVL 3/2024 vp — E 58/2023 vp) kiinnittäen huomiota maatalouden merkitykseen EU:n ja kansallisen huoltovarmuuden kannalta. Hajautettu maataloustuotanto on Suomessa ja koko EU:n alueella huoltovarmuuden keskeinen perusta. Kokonaisturvallisuuden kannalta on erittäin tärkeää, että maataloutta voidaan harjoittaa kannattavasti sekä ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävällä tavalla koko EU:n alueella. Valiokunta katsoo, että Suomen ennakko vaikuttamisessa tulee huolehtia siitä, että EU:n laajentumisprosessissa ja komission keväällä 2025 julkaistavissa sektorikohtaisissa politiikka-arvioissa tarkastellaan huolellisesti laajentumisen vaikutuksia sekä yleisesti yhteiseen maatalouspolitiikkaan ja eurooppalaiseen maatalouteen että erityisesti pohjoiseen ruoantuotantoon.

EU:n laajentumisen vaikutukset yhteiseen maatalouspolitiikkaan

Kuten edellä on tuotu esiin, kytkeytyy EU:n laajentuminen vahvasti muuttuneeseen turvallisuusympäristöön. Venäjän hyökkäys Ukrainaan nosti myös viljan hinnan ennätyslukemiin ja aiheutti voimakasta nousua muiden maataloustuotteiden hinnoissa maailmanlaajuisesti. Tämä herätti huolta globaalista ruokaturvasta, josta huolehtiminen on keskeinen osa kokonaisturvallisuutta. Valiokunta korostaa, että maatalous ja maataloustuotteiden yhteismarkkinat ovat olleet yhteisön toiminnan keskiössä Euroopan yhteisön perustamisesta lähtien. EU:n toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 39 artiklan mukaan EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteena on lisätä maatalouden tuottavuutta ja taata näin maatalousväestölle kohtuullinen elintaso, vakauttaa markkinat, varmistaa tarvikkeiden saatavuus sekä taata kohtuulliset kuluttajahinnat. Ruoantuotanto on maatalouden ensisijainen tehtävä, ja huoltovarmuuden perusta. EU:n maataloustukien kohdentamisella vaikutetaan keskeisesti myös kuluttajien ruokakorin hintaan.

Laajentumisen pitkän aikavälin vaikutukset maatalouspolitiikan kannattavuuteen ja kestävyys-teen edellyttävät komission mukaan perusteellista arviointia kiinnittäen huomiota maatilojen kokoon ja rakenteeseen, maatalouden rakenteeseen kussakin taloudessa ja maatalousmallien monimuotoisuuteen sekä pitkän aikavälin sosioekonomisiin ja ympäristöllisiin haasteisiin maataloussektorilla. Olennaista on varmistaa tasapuoliset toimintaedellytykset nykyisten ja tulevien jäsenvaltioiden välillä. Komission tiedonannossa nostetaan erikseen esiin Ukraina, jonka todetaan olevan yksi maailman merkittävimmistä ruoantuottajista erityisesti viljamarkkinoilla. Ukrainan liittyminen unioniin parantaisi EU:n elintarviketurvaa ja asemaa globaalissa maatalouskaupassa, mutta sen maataloustuotannon kokoon ja rakenteeseen on kiinnitettävä asianmukaista huomiota.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Ukrainassa 75 prosenttia peltoalasta on yli 1000 hehtaarin tuotantoyksiköissä ja maatalousyritysten peltoala on keskimäärin noin 500 hehtaaria eli huomattavasti suurempi kuin nykyisissä jäsenmaissa. Koko EU:ssa maatalousyritysten keskimääräinen pinta-ala on vain noin 17 hehtaaria ja esimerkiksi Ranskassa vajaa 70 hehtaaria ja Suomessa noin 54 hehtaaria. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka pohjautuu tällä hetkellä pitkälti käytössä olevan maatalousmaan pinta-alaan, sillä maataloustuista noin 75 prosenttia muodostuu viljelijöille maksettavista suorista pinta-alaperusteisista tuista. Tukisääntelyyn ei nykyisin liity tilakohtaisia enimmäismääriä. Mikäli Ukraina liittyisi EU-jäseneksi nykyisillä säännöillä, se voisi saada jopa 10—12 mrd. euroa CAP-rahoitusta vuosittain. Tämä tekisi Ukrainasta CAP:n suurimman edunsaajan, sillä Ranska saa tällä hetkellä CAP-rahaa noin 9,5 mrd. euroa vuodessa.

Valiokunnan lausunto MmVL 17/2024 vp

Valiokunta toteaa, että tähän mennessä tehdyt arviot Ukrainalle ohjautuvista maataloustukisumista perustuvat oletukseen, että EU-budjetin koko ja nykyiset budjetti- ja maksusäännöt säilyisivät ennallaan. Tällaista kehitystä ei kuitenkaan voida pitää todennäköisenä, kun otetaan huomioon, että suuret jäsenmaat kuten Ranska, Espanja, Saksa ja Italia olisivat suurimpia maataloustukien menettäjiä nykyiseen tilanteeseen verrattuna. Ilman muutoksia nykyiseen tukijärjestelmään myös esimerkiksi oligarkkien omistamat maatilaryhmittymät voisivat saada Ukrainassa kymmeniä miljoonia euroja tukirahoja. Tällaisten tukien maksaminen koettaisiin todennäköisesti laajasti epäoikeudenmukaiseksi, kun otetaan huomioon tuloerojen kasvu Ukrainassa sekä myös EU:n sisällä nouseva kritiikki. Valiokunta tunnistaa, että tukien rajaamiseen tilojen koon perusteella liittyy jäsenmaiden välisistä eroista johtuen vaikeita käytännön ongelmia ja mahdollisesti odottamattomia vaikutuksia maatalouden rakennekehitykseen. Tukirajojen valvonta ei välttämättä myöskään ole yksinkertaista. Valiokunta pitää kuitenkin perusteltuna, että osana EU:n tulevaan laajentumiseen valmistautumista selvitetään myös tällaista tukien rajaamismahdollisuutta.

Kun EU:n laajentuminen väistämättä edellyttää myös maatalouspolitiikan ja tukien myöntämisperusteiden jonkinlaista uudelleenarviointia, valiokunta katsoo tässä tarjoutuvan tilaisuuden arvioida perusteellisesti yhteisen maatalouspolitiikan perusteita ja vakiintuneita käytäntöjä. Pinta-alaperusteiseen tukijärjestelmään on tunnistettu liittyvän useita haitallisia sivuvaikutuksia, kuten tukien pääomittuminen pellon arvoon ja siitä seuraava peltojen hinnan nousu. Ennakkovaikuttamista tulevaan EU:n monivuotiseen rahoituskehikseen (2028-) käsitelleestä valtioneuvoston selvityksestä antamassaan lausunnossa (MmVL 8/2024 vp — E 31/2024 vp) maa- ja metsätalousvaliokunta on todennut, että Ukrainan liittyminen Euroopan unioniin tulee pakottamaan yhteisen maatalouspolitiikan perusteelliseen uudistamiseen. Nykyinen pinta-aloihin perustuva suorien tukien järjestelmä ei voi jatkua ilman merkittäviä sopeutuksia. Valiokunta on pitänyt mahdollisina valtioneuvoston kannassa kuvattuja kehityslinjoja, kuten siirtymistä EU:n kokonaan rahoittamista suorista tuista osarahoitteisiin tukijärjestelmiin ja tukien enimmäismäärien säätelyyn. Tämä ei saa vaarantaa Suomen maataloustukien saantoa ja tilojen kehitystä.

Suomessa tuet ovat muodostaneet maatilojen kokonaistuotoista viime vuosina keskimäärin noin 30 prosenttia, joten niiden merkitys on tuottajille ja tuotannon jatkumiselle edelleen merkittävä. Tukien merkitys vaihtelee kuitenkin erittäin voimakkaasti tuotantosunnittain. Suomalaisille maanviljelijöille tärkeä osa tukia on ollut luonnonhaittakorvaus, jota maksetaan korvauksena Suomen pohjoisesta sijainnista aiheutuvista epäsuotuisista ilmasto-oloista. Edellä mainitussa professori Strohschneiderin syyskuussa 2024 julkaistussa raportissa on todettu, että yhteisen maatalouspolitiikan kehittäminen on tarpeen EU:n laajentumiseen valmistauduttaessa ja esitetty CAP:n ensisijaiseksi tavoitteeksi sosio-ekonomisen tuen kohdistamista niille aktiivisille viljelijöille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Tukea tarvitsevista raportissa on nostettu erityisesti esiin pienet tilat, nuoret ja vanhat viljelijät sekä alueet haastavissa luonnonoloissa. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tätä raportissa esitettyä tuen nykyistä selkempää kohdentamista EU:n sisällä kannatettavana. Tämä on perusteltua erityisesti, kun verrataan Suomen epäsuotuisia olosuhteita useiden hakijamaiden laajoihin hedelmällisiin maatalousmaihin. Tarkasteltaessa laajentumisen mahdollisia vaikutuksia yhteiseen maatalouspolitiikkaan tulee arvioida myös sellaisen tukijärjestelmän vaikutuksia, jossa parhaiten tuottavat maatalousalueet rajattaisiin tuen ulkopuolelle ja tukia kohdistettaisiin EU:n sisällä entistä selkeämmin epäsuotuisille alueille.

Valiokunnan lausunto MmVL 17/2024 vp

Valiokunta toteaa, että maatalouden kannattavuuden kannalta toivottava kehityssuunta niin EU:ssa kuin Suomessa on, että maataloustuotannon riippuvuus tukijärjestelmästä yleisesti vähenee ja tuottajat voisivat saada suuremman osan tuloistaan markkinoilta. Tämä edellyttää huomion kiinnittämistä elintarvike- ja rahoitusmarkkinoiden toimivuuteen ja tulevan laajentumisen vaikutusten hyvää ennakkointia. Hallitusohjelman vision mukaan ruoantuotanto on Suomessa kannattavaa ja elintarvikevienti on kaksinkertaistunut vuoteen 2030 mennessä. Elintarvikeviennin lisäämisen kautta voidaan parantaa maatalouden kannattavuutta, elintarvikesektorin kasvua ja kilpailukykyä sekä kansallista huoltovarmuutta. EU:n sisämarkkinoiden laajentuminen voi tarjota elintarvikeviennille myös uusia mahdollisuuksia. Suomessa tuleekin panostaa aktiivisesti vientiin, ja pyrkiä löytämään aktiivisella tuotekehittelyllä ja markkinoinnilla uusia suomalaisiin vahvuuksiin perustuvia tuotteita ja markkina-alueita.

Komission tiedonannon mukaan tulevissa politiikka-arvioissa tulisi tarkastella, miten voidaan varmistaa muiden asiaan liittyvien politiikkojen tehokas ja johdonmukainen noudattaminen ja soveltaminen, jotta taataan korkeat turvallisuus- ja laatustandardit esimerkiksi elintarviketurvallisuuden, terveys- ja kasvinsuojelutoimien, eläinten terveyden ja hyvinvoinnin sekä ympäristön alalla. Myös maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä sen varmistamista, että uudet jäsenmaat voivat hallitusti tuoda elintarvikkeita EU:n markkinoille ja että nämä elintarvikkeet on tuotettu EU:n standardien mukaisesti. Edellä mainittujen muiden asiaan liittyvien politiikkojen ohella valiokunta korostaa myös työntekijöiden oikeuksiin liittyvien EU-lainsäädännön vaatimusten huomioon ottamista ja valvontaa. Vuoden 2025 alusta alkaen sosiaalinen ehdollisuus tuo tiettyjen EU:n maataloustukien saamisen ehdoksi myös työntekijöiden työ sopimuksiin ja työturvallisuuteen liittyviä asioita.

Valtioneuvoston selvityksessä todetaan, että monissa hakijamaissa oikeusvaltiotilanne, korruption torjunta ja hallinnon kapasiteetti vaativat merkittävää kehittämistä. Korruptio ja hallinnon puutteet voivat käytännössä estää EU-vaatimusten noudattamisen varmistamisen. Valiokunta pitääkin valtioneuvoston selvityksessä esitetyn mukaisesti keskeisenä EU-jäsenyyden edellytyksenä toimivaa oikeusvaltiota, vakaita demokraattisia instituutioita, tehokkaita korruption vastaisia instituutioita ja toimivaa markkinataloutta. Maataloustukien suuntaaminen erityisesti tuotannon kehittämistä sekä eläinten hyvinvointiin ja ympäristöön liittyvien vaatimusten noudattamista tukeviin investointeihin on EU:n laajentuessa perusteltua uusien jäsenmaiden saattamiseksi samalle tasolle muiden EU-maiden kanssa.

Elintarviketurvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin ja ympäristöön liittyvien vaatimusten korostaminen niin laajentumisneuvotteluissa kuin yleisemmin EU:n maatalouspolitiikkaa kehitettäessä on valiokunnan näkemyksen mukaan suomalaisen maataloustuotannon etu. Suomessa on tilaa, puhdasta pohjavettä, korkea teknologia ja muihin EU-maihin verrattuna myös nuoria yrittäjiä. Suomi on monissa kysymyksissä jo edelläkävijä ja siksi EU-vaatimusten yhdenmukainen toimeenpano ja tehokas valvonta on suomalaisen maatalouden kilpailukyvyn kannalta tärkeää. Valiokunta nostaa tässä yhteydessä esiin Ukrainan maataloudelle tärkeät turvemaat, joiden ilmastopäästöjen vähentämiselle tulee asettaa vastaavat tavoitteet kuin nykyisissä EU-maissa. Erityisesti eläinten hyvinvointiin ja ympäristöön liittyvissä kysymyksissä Suomen kannattaa toimia yhteistyössä muiden Pohjoismaiden kanssa. Valiokunta korostaa, että EU-tason vaatimuksia asetettaessa on kuitenkin tärkeää ottaa tulevaisuudessa huomioon myös kolmansien maiden tilanne ja EU-maiden kilpailukyky suhteessa niihin. Tasapuolisten kilpailuedellytysten turvaamiseksi kol-

Valiokunnan lausunto MmVL 17/2024 vp

mansista maista tuotaville tuotteille tulee voida asettaa samoja vaatimuksia, joita EU:ssa on asetettu omalle tuotannolle.

Lopuksi

Komission tiedonannon mukaan laajentumisen keskeisenä haasteena on, miten vahvistetaan EU:n kykyä tukea kestäväää ja kilpailukykyistä maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuotantoa, huomioiden viljelijöiden ja kalastajien tarpeet nykyisissä ja tulevaisuuden jäsenvaltioissa sekä erilaiset maatalousmallit laajemmassa unionissa. Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että komission tiedonannossa esiin nostetut yhteisen maatalouspolitiikan kehittämiseen liittyvät haasteet edellyttävät muutoksia nykyiseen maatalouspolitiikkaan siitä riippumatta, miten EU:n laajentumisprosessi etenee. Suomen tulee siten valmistautua ottamaan kantaa yhteisen maatalouspolitiikan kehittämiseen siten, että samalla arvioidaan myös mahdollisen laajentumisen vaikutuksia. EU:n laajentuminen voi antaa mahdollisuuksia kehittää yhteistä maatalouspolitiikkaa parempaan suuntaan Suomen maatalouden ja tuottajien kannalta ja samalla edistää maatalouden ekologista, sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä koko EU:n alueella.

Maa- ja metsätalousvaliokunta on useissa yhteyksissä korostanut, että kansallisilla vaikutusarvioinneilla on suuri merkitys Suomen EU-kantoja muodostettaessa ja pyrittäessä vaikuttamaan valmisteluun EU:n tasolla. EU:n laajentumiseen valmistauduttaessa tarvitaan myös laajasti tietoa yhteiseen maatalouspolitiikkaan esitettävien muutosten vaikutuksista Suomessa ja muissa EU-maissa. Valiokunta pitää tärkeänä, että keskeiset maatalousalan viranomaiset, tutkimuslaitokset ja muut toimijat tuottavat kansallisen kannanmuodostuksen pohjaksi laajasti erilaisia tarkasteluja ja arvioita yhteisen maatalouspolitiikan kehittämiseen ja laajentumiseen liittyvistä vaihtoehtoisista kehityskuluista.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Maa- ja metsätalousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Valiokunnan lausunto MmVL 17/2024 vp

Helsingissä 11.10.2024

varapuheenjohtaja Anne Kalmari kesk
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Teemu Kinnari kok
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Helena Marttila sd
jäsen Anders Norrback r
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Timo Suhonen sd
jäsen Eerikki Viljanen kesk (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina